

REDOVNIŠTVO I EVANĐEOSKI SAVJET SIROMAŠTVA

Marinko PEJIĆ

Franjevačka teologija – visokoškolska ustanova
Franjevačke provincije Bosne Srebrene
Aleja Bosne Srebrene 111, BIH – 71 000 Sarajevo
marinko.pejic@gmail.com

Sažetak

Život u siromaštvu, uz ostale asketske elemente, od najranijih kršćanskih vremena smatrao se bitnom karakteristikom radikalnog nasljedovanja Isusa, tj. njegovog načina života. U nekim crkvama, posebno onima s područja Sirije, ovo radikalno nasljedovanje Isusa bilo je predviđeno za sve kršćane, ova *imitatio ascetica* postaje uvjet življenja istinskih kršćana, svaki kršćanin trebao je nasljedovati Isusa u siromaštvu, čistoći i itineranciji na isti način. Među drevnim redovnicima bila je vrlo raširena ideja da je njihov način života jednostavno nasljedovanje Isusovog načina života i života prvih Isusovih učenika.

Siromaštvo u Crkvi se ne vrednuje samo u ekonomskim kategorijama ili u posjedovanju materijalnih dobara, nego poglavito po pitanju moći. Bogatstvo je ustvari jedan oblik moći. Siromaštvo je tako i odricanje od moći i solidariziranje s malenima i rubnima društva. Ovaj oblik siromaštva na poseban način je u Crkvi utjelovio Franjo Asiški. Biti siromašni za sv. Franju znači postati »posljednji i podložni svima da bi kao braća mogli služiti svima«. Siromaštvo i malenost (*paupertas* i *minoritas*) ovdje postaju jedno, a nisu drugo nego evanđeoska vrednota ljubavi i međusobnog služenja.

Za franjevačku tradiciju siromaštvo je značilo konkretan izbor života u jednostavnosti i odricanju. Značilo je odlučiti se za solidarnost s malenima, s rubnima društva, što je često značilo zauzeti posljednje mjesto u Crkvi i društvu. Živjeti evanđelje s pozicije slabosti, nezaštićenosti, malenosti ima svoje konkretne posljedice po duhovni život kršćana, u prvom redu bliskost s svakodnevnim situacijama jednostavnih ljudi što je redovnike snažno povezalo sa sudbinom čitavih naroda i obilježilo tako duhovno biće tih naroda. Ali to znači i odustati od pozicija moći i sklanjanja u sjenu moćnika i silnika ovoga svijeta, jer oni za koje smo se opredijelili na takvu zaštitu računati ne mogu.

Suvremeno redovništvo, ali i kršćanstvo općenito, ukoliko želi biti autentično evanđeosko i vjerno svojim korijenima mora se stalno iznova vraćati siromaštvu koje mora biti stvarno i vidljivo. Redovničko siromaštvo moći će govoriti današnjem svijetu

samo ukoliko ljudi našega vremena gledajući redovnike vide i siromašno lice Crkve, Crkve koja ne želi biti trijumfalna i moćna već Crkva siromaha i Crkva za siromašne.

Ključne riječi: Crkva, redovništvo, siromaštvo, malenost, odricanje od logike moći i posjedovanja.

Uvod

Redovnički život na Zapadu tradicionalno je karakteriziran opsluživanjem triju zavjeta: siromaštva, poslušnosti i čistoće. Treba, međutim, već na početku reći da je ta »tradicionalnost« relativna, budući da ne seže dalje u povijest od XII. ili XIII. stoljeća i da je na Istoku potpuno nepoznata. Vidjet ćemo kako je drevno redovništvo prakticiranje siromaštva, poslušnosti i čistoće, više nego »savjete« za neke, shvaćalo kao zahtjev upućen svima koji su htjeli nasljedovati Krista, tj, svim kršćanima.

Antropolozi tvrde da svaka religijska grupa kristalizira riječi i djela svojeg utemeljitelja, tako da ono što je on rekao ili činio postaje »sveta povijest« i tako paradigmatički nadahnjuje modele ponašanja.¹ Ono što je Isus rekao i činio prenijeli su njegovi učenici, koji su se smatrali nasljedateljima ne samo onoga što je rekao nego i onoga što je činio, njegova načina života.

Asketska praksa prvih kršćana nije se, dakle, mogla temeljiti na novozavjetnim spisima (kojih još nije bilo), nego prije svega na primjerima i živom propovijedanju prvih putujućih propovjednika, koji su nositelji jednog niza Isusovih izreka (*logía*) koje govore o radikalnosti nasljedovanja a prenošene su uglavnom usmenim putem.

Radikalne grupe putujućih propovjednika bile su posebno aktivne u Siriji, koja je centar širenja kršćanstva u prvih petnaest godina poslije Isusove smrti. U Antiohiji se nastanjuje grupa heleniziranih Židova kršćana iz Jeruzalema, čiji je govorni jezik bio grčki. Pored tih kršćana, evanđelje se širi i među stanovništvom koje govori aramejski, a među tim skupinama evanđelje šire judeo-kršćani aramejskog jezika. U toj zoni naročito su prisutne asketske grupe zvane »sinovi i kćeri Saveza« predani potpuno liturgijskom životu i katehezi, prakticirajući zavjet čistoće, povezan s krštenjem, koje se razumijeva kao odricanje od svijeta i njegove vezanosti.

To znači da je u početku u sirijskim Crkvama bila nepoznata podjela na »izabrane« i na ostatak vjernika. Podjela je išla prije svega na krštene, koji su

¹ Usp. Victor TURNER, *Simboli e momenti della comunità. Saggio di antropologia culturale*, Brescia, 1975., 43–45.

živjeli u čistoći, i na nekrštene, oženjene, koji su živjeli kao katekumeni, ne osjećajući se još spremnima prihvatiti obveze povezane s krštenjem. Sličnih grupa je bilo i u drugim područjima, kao što je, recimo, grupa »proroka« u Judeji, koju spominju i Djela apostolska (usp. 11,27; 21,9). Oni su htjeli živjeti po uzoru na *tropos Kyriu* (način života Gospodinova). U svojem životu htjeli su, dakle, nasljedovati Isusa, što je značilo život u siromaštvu, čistoći i putujući od mjesta do mjesta. Putujućim propovjednicima često su pomagale djevice, povezane s »prorocima« nekom vrstom »duhovnog braka«.²

Uz te više-manje organizirane grupe asketa, postojali su od početka kršćanstva pojedinci koji su asketski živjeli u svojim kućama, naročito djevice koje su bile vrlo cijenjene u kršćanskim zajednicama.

Iz svih tih primjera jasno se vidi da su se kršćani u to vrijeme i u tim predjelima pitali što znači nasljedovati Isusa poslije njegova uskrsnuća i da su zaključili da to znači živjeti kako je on živio: siromašno, u čistoći i putujući. Bili su uvjereni da tako živeći odgovaraju na Isusov nauk o *kraljevstvu nebeskom*, kojem se ne treba ništa pretpostaviti.

Život u siromaštvu, uz ostale asketske elemente, od najranijih kršćanskih vremena smatrao se bitnom karakteristikom radikalnog nasljedovanja Isusa, tj. njegova načina života. U nekim Crkvama, posebno onima s područja Sirije, to radikalno nasljedovanje Isusa bilo je predviđeno za sve kršćane. *Imitatio ascetica* postaje uvjet življenja istinskih kršćana. Svaki kršćanin trebao je nasljedovati Isusa u siromaštvu, čistoći i *itineranciji* (život putujućih propovjednika) na isti način.

U drevnim monaškim izvorima često nailazimo na izraz *vita apostolica* (*bíos apostolikós*), koji je u početku i kroz mnoga stoljeća imao vrlo precizno značenje: označavao je autentični kršćanski život koji je Krist ostavio svojim učenicima ili, još točnije, označavao je život koji su prvi učenici provodili nakon Duhova.³

Među drevnim redovnicima bila je vrlo raširena ideja da je njihov način života jednostavno nasljedovanje Isusova načina života i života prvih Isusovih učenika. No, može li se govoriti o nekoj posebnoj redovničkoj duhovnosti, pa tako i o siromaštvu kao jednoj od bitnih karakteristika te duhovnosti?

² Usp. Luigi PADOVESE, *Cercatori di Dio. Sulle tracce dell'ascetismo pagano ebraico e cristiano dei primi secoli*, Milano, 2002., 203.

³ Na Zapadu je došlo do promjene izvornog značenja toga izraza, posebno s pojavom prosjачkih redova, tako da je postao sinonim za pastoralni angažman redovnika. Izraz *vita apostolica* više ne znači apostolski način života u nasljedovanju Isusa koji su provodili prvi kršćani, nego angažiranost redovnika u propovijedanju i drugim pastoralnim obvezama.

Ako bismo to pitanje postavili bilo kojem od drevnih redovnika i čuvenih redovničkih pisaca, kao što su Bazilije, Evagrije, Benedikt, Franjo Asiški, ili bilo kojem drugom, učenom ili neukom, istočnom ili zapadnom redovniku, oni bi se nemalo iznenadili. Oni se nisu ni po čemu smatrali nekom posebnom grupom u Crkvi, ili nositeljima neke posebne i skrivene mudrosti i nisu imali drugih ciljeva koji ne bi bili zajednički bilo kojem drugom kršćaninu. Drevni monasi nisu htjeli biti ništa drugo nego autentični kršćani, ljudi koji su ozbiljno shvaćali Isusov poziv na svetost.

Svi veliki teoretičari i zakonodavci redovničkog života nisu svojim učenicima savjetovali ili zapovijedali nikakav drugi ideal svetosti izvan onoga što priliči bilo kojem kršćanskom vjerniku kao ni neki drugi put ostvarenja toga ideala, osim evanđelja.

1. Drevni anahoreti: siromaštvo i molitva

Slušanje nedjeljnog evanđelja koje govori o susretu Isusa s bogatim mladićem za sv. Antu Pustinjaka značilo je trenutak »obraćenja« jer on te riječi doživljava kao njemu upućene. Sve mu postaje jasno i jednostavno, rasprodaje svoje imanje i dijeli siromasima. Tim činom sv. Ante postaje uzorom za sve buduće generacije monaha. Prvi korak čovjeka koji se odlučuje na monaški život postaje tako već snažno obilježen siromaštvom. U životu monaha koji se seli iz svakodnevnog svijeta u »sakralni« svijet pustinje događa se radikalna promjena. Raskid s prošlošću obilježen je odricanjem od svakog vlasništva i svega što bi ga još moglo vezati za stari način života. Izlazak iz svijeta postaje jednostavno sinonim za dijeljenje dobara potrebitima a odricanje od dobara postaje temelj cijeloga monaškog života.⁴ Mnoge izreke prvih monaha naglašavaju kako se ne može postati monah bez odricanja svega što se posjeduje. U tom smislu vrlo je znakovita izreka koja se pripisuje Kasijanu a koja govori o nekom senatoru koji je postao monah ali nije se želio u potpunosti odreći materijalnih dobara, jer nije želio biti ovisan o drugima. Kasijan donosi sud o njemu koji je izrekao sv. Bazilije: »Izgubio si dostojanstvo senatore, a monah postao nisi.«⁵

Mnoge izreke dobro ilustriraju navike i običaje anahoreta glede siromaštva. Pojedine naglašavaju strog život nekih pustinjaka, druge upozoravaju monahe na opasnost gomilanja materijalnih dobara čak i u pustinji ili upozo-

⁴ Usp. Juan Manuel LOZANO, *The Doctrine and Practice of Poverty in Early Monasticism*, u: *Claretianum*, 16 (1976.), 8.

⁵ CASSIANO, 7, u: Luciana MORTARI (ur.), *Vita e detti dei padri del deserto*, Roma, 1999., 284.

ravaju na bizarno navezivanje na pojedine stvari, iako možda po sebi skromne. Neposjedovanje u anahoretskom ambijentu poistovjećuje se s materijalnim siromaštvom, ali je isto tako neophodno da ono istodobno bude i nutarnji, duhovni stav prema materijalnim dobrima. Taj nutarnji stav ili duhovno siromaštvo ne iscrpljuje se samo u neposjedovanju materijalnih dobara, jer bogat čovjek može i ne biti navezan na svoje bogatstvo, kao što siromašan čovjek može bit navezan i na ono malo što posjeduje. Istinski siromah, tvrdi Ivan Klimakos, isti je i kada ima i kada nema.⁶ Istina je, ipak, da se za drevne anahorete materijalno siromaštvo manifestira poglavito kao oslobođenje od briga za materijalna dobra. Jasno je da je ta sloboda i nezabrinutost za dobra moguća samo onome tko se radikalno odrekao svakog posjedovanja. Ta sloboda tako dopušta monahu potreban mir za molitvu i kontemplaciju. Želja za posjedovanjem, smatrali su anahoreti, čini dušu nemirnom i nesposobnom za molitvu, što je i najveći razlog za prakticiranje siromašnog načina života. Taj nauk zajednički je većini pustinjaka i drevnih monaha a možda ga najbolje izražava Evagrije Pontik u svojoj sentenciji: »Idi prodaj ono što imaš i daj sirotinji, uzmi svoj križ i odreci se samog sebe, da bi mogao moliti bez ometanja.«⁷

Anahoreti su siromaštvo često vezivali i za *kraljevstvo Božje*. Iz toga povezivanja siromaštva s kraljevstvom Božjim može se zaključiti da je siromaštvo za njih imalo i eshatološki karakter. Drugim riječima *kraljevstvo nebesko* bit će u potpunosti realizirano samo u vječnom životu, ali već sada se za njega pripremamo životom u radikalnom siromaštvu, nevezivanjem na materijalna dobra, za logiku moći i posjedovanja.

2. Sv. Bazilije Veliki: siromaštvo i ljubav prema bližnjem

Kao što je bio za sv. Antu Pustinjaka, kako će kasnije biti za sv. Franju Asiškoga, tako je i za Bazilija razgovor Isusa s bogatim mladićem bio poziv na potpuno odricanje od materijalnih dobara da bi krenuo stazom nasljedovanja Isusa.

To odricanje od materijalnih dobara nema za Bazilija vrijednost samo po sebi, kao znak osobne savršenosti i nevezanosti za logiku svijeta, nego svoju vrijednost ima u dijeljenju dobara s potrebitima. Razlog odricanja nije naravno u samom imanju, koje budući da je stvoreno od Boga ne može biti loše, razlog za odricanje može biti pretjerana vezanost za dobra ili njihova zlorababa.

⁶ Usp. Giovanni CLIMACO, *La scala del paradiso*, XVII, 113, Calogero Riggi (ur.), Roma, 1996., 209.

⁷ Evagrio PONTICO, *La preghiera*, 17, Vincenzo Messana (ur.), Roma, 1994., 79.

U Bazilijevim zajednicama živjelo se od ručnog rada, a i pritom se moralo voditi računa da se prihvaćaju oni poslovi koji ne stvaraju bogatstvo. Nisu se smjeli proizvoditi luksuzni predmeti, nego samo oni koji su mogli biti svima dostupni. Rad se svakako nije smio shvatiti kao isključivo gospodarska aktivnost, jer su velike monaške zajednice često dolazile u iskušenje da postanu centri za proizvodnju i prodaju prestižnih proizvoda. Na taj način je i osobno siromaštvo dolazilo u veliku opasnost. Bazilije je nastojao izbjeći taj problem ograničavajući broj braće po samostanu i dopuštajući rad koji je bio strogo neophodan za uzdržavanje zajednice; preostalo vrijeme trebalo se iskoristiti za molitvu i studij.⁸

Bogatstvo je za Bazilija sve ono što nije usko potrebno za osobno ili obiteljsko uzdržavanje. Bogatstvo tako proturječi Božjem planu ekonomske jednakosti među ljudima, koju ljubav prema bližnjem podrazumijeva. Ne podijeliti svoja dobra sa siromasima znači za Bazilija staviti se izvan temeljne zapovijedi ljubavi prema bližnjemu.

Bazilijev ideal siromaštva ne vrijedi samo za redovničke zajednice nego za sve kršćane. U svojoj *Homiliji bogatašima*⁹ Bazilije savjetuje bogataše da podijele svoja dobra sa siromasima.¹⁰ Pozicije izrečene u toj homiliji vrlo su važne budući da se ovdje ne radi samo o pouci asketima i monasima nego čitavom kršćanskom puku. Zapovijed dijeljenja materijalnih dobara ne vrijedi, dakle, samo za redovnike nego i za sve kršćane. I taj slučaj potvrđuje da za Bazilija ne postoje dvije odvojene »duhovnosti«, jedna za redovnike a druga za obične kršćane. Iskustvo koje drugi definiraju kao redovničko, za Bazilija je normalno kršćansko stanje, osim izbora života u celibatu. Opće načelo koje objašnjava takav Bazilijev stav o kršćanskom siromaštvu, po Amandu, jednom od najvećih stručnjaka za Bazilija, moglo bi se ovako formulirati: Redovnik ili običan kršćanin koji teži duhovnom savršenstvu, mora se odreći prava na posjedovanje bilo čega, iz poslušnosti prema Kristu. Drugim riječima, kršćanin treba opsluživati sve zapovijedi Božje, bez ikakve iznimke.¹¹

I ovdje Bazilije izražava ono što je njegovo duboko uvjerenje i što nalazimo nepromijenjeno u cijelom njegovu opusu a to je da je redovito stanje onih

⁸ Usp. Basilio DI CESAREA, *Le Regole*, Liza Cremaschi (ur.), Magnano, 1993., 60–221.

⁹ Usp. Basilio DI CESAREA, *Homiliae*, u: Jacques Paul MIGNE (ur.), *Patrologiae cursus completus. Series Graeca*, Paris, 1857. – 1866., XXXI, 261–277 (dalje: PG).

¹⁰ Homilija je izrečena 368. godine tijekom velike gladi o čemu nam svjedoči Grgur Nazijanski. Bazilije je nastojao potaknuti bogate zemljoposjednike da otvore svoje žitnice i zalihe i podijele ih s gladnima. Usp. Gregorio NAZIANZENO, *Oratio 43 – In laudem Basilii Magni*, 29, u: PG, XXXVI, 536 C.

¹¹ Usp. David AMAND, *L'ascèse monastique de Saint Basile. Essai Historique*, Maredsous, 1949., 269.

koji su ponovno rođeni u krštenju, redovnika i »običnih« kršćana samo jedno, i to radikalno, nasljedovanje Krista.

3. Sv. Franjo Asiški: siromaštvo i malenost

Bogatstvo ljudi, pa i Crkve, ne vrednuje se samo u materijalnim kategorijama ili po dobrima koje posjeduju, nego naročito po moći koju imaju. Znamo da se od XII. do XIV. stoljeća riječ *pauper* (siromah) ne suprotstavlja riječi *dives* (boga-taš), nego riječi *potens* (moćan). Bogatstvo je, drugim riječima, jedan vid moći. Siromaštvo se tako razumijeva kao odricanje od moći. Taj aspekt siromaštva posebno je impresionirao sv. Franju Asiškoga.

Siromaštvo shvaćeno kao trezveno i skromno korištenje dobrima, kao dijeljenje vlastitih dobara sa siromasima ili stavljanje vlastitih dobara na zajedničko korištenje, bilo je već prije u Crkvi prihvaćeno i prakticirano kao evanđeoska krepost, poglavito u redovničkom načinu života. Ono što franjevaštvo donosi kao novost u odnosu na druge oblike redovničkog života jest svakako odricanje od svake vrste vlasništva, osobnoga i zajedničkoga, sve do posve-mašnje nesigurnosti i izručenosti prilikama i neprilikama života, kao najmanji u društvu (*minores*). Franjo želi potpunu identifikaciju s onima u društvu koji ne mogu računati ni na kakvu vlast i privilegije, želi se poistovjetiti s onim rubnima u društvu i s gubavcima.

Bitna novost franjevačkog shvaćanja siromaštva nije toliko u materijalnom siromaštvu. Crkva se i u Franjino vrijeme brinula za siromahe i potrebite, ali nije dovodila u pitanje svoju sigurnost i svoje privilegirano mjesto u društvu.¹²

Tako Franjino opredjeljenje za siromašne do poistovjećivanja s obespravljenima i rubnima u društvu svoje izvorište ima u temeljnom duhovnom isku-stvu sv. Franje, koje je sigurno iskustvo Božje poniznosti i malenosti, koja se objavljuje kao ljubav. Franjino siromaštvo je, dakle, prije svega nasljedovanje Kristova siromaštva. Ono je u svojoj biti odgovor radikalne ljubavi na neizrecivu Božju ljubav kojom se Franjo osjetio ljubljen.

U poniznom i siromašnom Kristovu življenju, kao putnik i hodočasnik, gost i prosjak, čovjek prezren među drugim ljudima, Franjo prepoznaje veliku Božju ljubav prema čovjeku i osjeća potrebu istim načinom života bez rezerve odgovoriti Bogu.

Aspekt siromaštva, koji se čini danas posebno aktualnim, a predstavlja i samu bit franjevačkog viđenja siromaštva jest ono što se u franjevačkoj tradiciji

¹² Usp. Chiara FRUGONI, *Vita di un uomo: Francesco d'Assisi*, Torino, 1995., 47.

naziva *minoritas* (malenost). Sv. Franjo to izriče ovako: »*Sint minores et subditi omnibus*« (Neka budu manji i podložni svima).¹³ Postati zadnji i svima podložni da bi mogli služiti braći. Radi se jednostavno o evanđeoskom značenju ljubavi kao međusobnom služenju.

Biti *manji* za Franju znači prije svega smatrati se i ponašati tako pred drugima, bez obzira tko su i kakva socijalnog statusa, što omogućuje služenje, poštivanje i ljubav prema drugome. Takva vrsta malenosti nije uzrokovana nesposobnošću, nije nikakva servilnost ili strah od odgovornosti i donošenja odluka, nego, prije svega, jedan oblik ljubavi koji dopušta ljubiti sve ljude. Franjo želi da njegova braća budu siromašna i malena kako bi mogla lakše ljubiti i služiti svako stvorenje. Odricanje od vlasti i moći i odbacivanje duha superiornosti novi je način opsluživanja evanđeoske zapovijedi ljubavi, dajući ne samo ono što se posjeduje nego dajući sami sebe. Franjo želi uspostaviti novi tip odnosa među ljudima, odnosa koji nije baziran na moći, nego na međusobnom služenju – mogućnost koja možda još uvijek nije u Crkvi dovoljno iskorištena.

Siromaštvo viđeno kao malenost, kao odricanje od vlasti, pozicija i moći nije nikada bilo rado prihvaćena krepost u Crkvi. U franjevačkoj obitelji prva je od vrijednosti koja je dovedena u pitanje, kako tvrdi Lazzaro Iriarte.¹⁴

I danas se Crkva nalazi u takvu socijalno kulturološkom ambijentu koji teško prihvaća taj vid siromaštva. U crkvenoj hijerarhiji još uvijek prevladava koncept međucrkvjenih odnosa baziran na vlasti, snažno hijerarhijski strukturiran, dok sva ljudska povijest teži većoj demokraciji i ljudskim pravima. U civilnom društvu se sve više gubi vrijednost čovjeka kao takva. Ljudi se vrednuju po onome koliko zarađuju i troše. Novac i kupovna moć postaje sve više jedina vrijednost o kojoj se vodi računa i koja se čuva. Kult efikasnosti i uspješnosti, prestiža i moći čini se jedina vrijednost u našem društvu na koju – moramo to ponizno priznati – nije imuna ni Crkva.

U svako vrijeme, pa i danas, malenost je po sebi paradoksalna ideja, jer je jedna od temelja evanđelja. Svemogućí koji postaje slab, koji postaje poslušan sve do smrti, smrti na križu.

Današnja dominantna kultura uglavnom se bazira na moći, snazi, ugledu i na pojavnosti. Ako se ne pojavljuješ u novinama i na televiziji imaš male šanse za uspjeh, a uspjeh je mnogima sve, imperativ kome sve treba služiti. Teško je u tome sustavu naći mjesta za malenost, za slabost, za ono što je neuspješno, nevidljivo, što ne svjetluca i ne privlači pozornost.

¹³ Usp. Franjo ASIŠKI, Nepotvrđeno pravilo, VII, 2, u: *Franjevački izvori*, Sarajevo – Zagreb, 2012., 164.

¹⁴ Usp. Lazzaro IRIARTE, *Vocazione francescana*, Casale Monferrato, 1991., 136.

Za franjevačku tradiciju malenost je značila konkretan izbor života u jednostavnosti i odricanju. Značila je odlučiti se za solidarnost s malenima, s rubnima društva, što je često značilo zauzeti posljednje mjesto u crkvi i društvu. Živjeti evanđelje s pozicije slabosti, nezaštićenosti, malenosti ima svoje konkretne posljedice za duhovni život kršćana, u prvom redu bliskost sa svakodnevnim situacijama jednostavnih ljudi, što je redovnike snažno povezalo sa sudbinom čitavih naroda i obilježilo tako duhovno biće tih naroda. Ali to znači i odustati od pozicija moći i sklanjanja u sjenu moćnika i silnika ovoga svijeta, jer oni za koje smo se opredijelili na takvu zaštitu računati ne mogu.

4. Redovništvo: znak siromašne Crkve i Crkve za siromašne?

Da bi evanđeosko siromaštvo u redovničkim zajednicama i u Crkvi općenito moglo govoriti danas svijetu potrebno je prije svega da ono bude stvarno, vidljivo i na neki način priopćivo. Odluka za evanđeosko siromaštvo u konkretnom životu Crkve u njezinim strukturama mora biti jasno predloženo svijetu kao nasljedovanje Krista siromašnoga i na taj način kritika dominantnoj logici posjedovanja, ali i kao solidarnost sa siromasima kojima ono nije izbor, nego društvena situacija.

Govoriti o evanđeoskom siromaštvo znači danas prije svega govoriti o siromaštvo koje je živio Isus iz Nazareta, koje se ne može definirati jednostavno ekonomskim i socijalnim parametrima, nego prije svega kao vidljivost Boga oca kroz Sina: »Tko je mene vidio, Oca je vidio.« Da bi Crkva bila znak i sakrament Božje nazočnosti među ljudima, ona ne može a da ne uđe više u otajstvo Kristova siromaštva, koje je u isto vrijeme oslobađajuće i obogaćujuće.

Pitanje koje si neizostavno moramo postaviti jest sljedeće: Onaj tko vidi nas redovnike danas, što vidi? Ili: Onaj tko vidi Crkvu danas, što vidi?

Govoriti o redovničkom siromaštvo, prihvatiti ga u vlastito postojanje kao bitnu karakteristiku evanđeoskog i Isusova života, podrazumijeva po samoj svojoj naravi promjenu stava u samoj Crkvi, upravo prema siromasima i onima koji ne posjeduju ništa. Već više od četrdeset godina nakon Koncila u Crkvi ne prestajemo govoriti o *narodu Božjem*, ali istodobno se rapidno smanjuje poistovjećivanje Crkve s *narodom* i u još većoj mjeri sa siromašnim dijelom toga naroda. Mogu li danas siromasi u našim krajevima doživjeti Crkvu kao vlastitu kuću, bez nužnih dodatnih objašnjenja i tumačenja? Razlog toj kontradiktornosti možda treba tražiti u činjenici da je određeni tip teologije dopuštao i dopušta kršćanima da se zalažu za siromahe, iako nikada sami nisu iskusili siromaštvo, i drugima da žive u bijedi i da se nikada ne pitaju za uzroke siromaštva u svijetu.

Ima li kakve veze govor o siromaštvu i zalaganje za siromahe s evanđeoskim siromaštvom na koje su redovnici po svojoj naravi pozvani?

Treba odmah jasno reći kako bi materijalno siromaštvo trebalo imati privremeno mjesto u životu ljudi, kao i križ. Materijalna bijeda nije nikakva vrednota kojoj treba težiti, nego je nešto što se mora nadići ljubavlju i socijalnim angažmanom, sve dotle dok svako biće na zemlji ne bude imalo dostojanstven život. Kada govorimo, međutim, o određenoj poteškoći da kažemo kako je Crkva siromašna ili za siromašne, obično se misli na poteškoću kršćana da priznaju da bogatstvo može postati idol, na poteškoću da se prisjetimo na Isusova upozorenja na novac koji postaje smisao života.

Mogu li redovnici danas svojim načinom života jasno govoriti da mnogo novca i materijalnih dobara ne može nikad zamijeniti Boga: čovjek je pozvan zadovoljiti svoje potrebe za smislom i umiriti svoje tjeskobe u povjerenju prema Bogu i prema braći, nikada u posjedovanju stvari i ljudi. Redovničko siromaštvo je odbijanje takve vrste bogatstva. Takvo siromaštvo je oslobođenje od imperativa posjedovanja, po mogućnosti svega, da bi se čovjek konačno osjećao sigurnim pred granicama vlastite prolaznosti.

O savjetu siromaštva slično zaključuje Johann Baptist Metz, definirajući siromaštvo kao evanđeosku krepost koja je protest protiv diktature posjedovanja i čistog samodokazivanja. On iziskuje solidarnost sa siromasima za koje siromaštvo nije baš krepost, nego životna situacija i društveni status.¹⁵

Biti siromašni u siromašnoj Crkvi znači biti znak da se tjeskoba samoće i ograničenosti može uistinu pobijediti radošću onih koji su slobodni od imperativa posjedovanja. Znači osloboditi se svih onih stvari koje doživljavamo kao kompenzaciju za našu unutarnju prazninu, za nedostatak prijateljstva, poštovanja, za nedostatak dubljih osjećaja općenito. Velik raskošan samostan može pokrivati duhovnu prazninu u kojoj se ta redovnička zajednica nalazi, ali može biti i himan ljubavi, ako tu kuću narod i naročito siromasi doživljavaju kao svoju. Redovnici nisu samo »siromasi« koji ne žele biti bogati, nego prije svega ljudi koji postaju siromašni jer im je srce negdje drugdje, i nemaju potrebu za »stvarima« da se osjećaju dragocjenim u Božjim očima i očima ljudi.

Siromasi s pravom očekuju od Crkve da bude na njihovoj strani, da brani njihova prava, da bude njihov glas u opravdanoj borbi za bolji ekonomski položaj.

Crkvena zajednica koja nasljeđuje Isusa mora se pomiriti s činjenicom da će možda biti prezrena od umnih i moćnih (usp. 1 Kor 1,19-31), ali ona ne

¹⁵ Usp. Johann Baptist METZ, *Redovništvo. Inovacija i korektiv?*, Zagreb, 1983., 37.

može sebi dopustiti da bude prezrena od siromašnih i malenih. Oni koji su kod Isusa privilegirani, moraju biti privilegirani i u njegovoj Crkvi. Oni u njoj moraju biti zaštićeni. Put nasljedovanja Isusa u siromaštvu sigurno vodi u solidarnost sa siromasima i njihovom bijedom. Crkva i redovnici u njoj, pozvani su bez sumnje i na takav socijalno-društveni angažman, ali njihova »opcija za siromašne« tu se ne iscrpljuje. Redovnici bi u Crkvi primarno trebali biti jasno vidljivi znak koji stalno podsjeća kršćane na jednu po sebi vrlo staru mudrost: da će trebati uvijek nove stvari, ukoliko ne stave svoj život u Božje ruke i svoju sigurnost u ljubav koju primaju i daruju drugima.

U mnogim našim redovničkim zajednicama pomalo se uvlači mišljenje da socijalna angažiranost i zauzetost za siromahe, kao i stvarno materijalno siromaštvo redovnika pridonosi zanemarivanju molitve, mistike i duhovnosti. Takve tendencije u duhovnosti ne prijateljuju rado s evanđeoskim siromaštvom. Tu bi trebalo razumjeti što poziv za nasljedovanje u siromaštvu zahtijeva od molitelja: ne samo da moli za siromašne nego i s njima, ne samo da bude pobožan za proganjene i potlačene, nego da to bude s njima.

Suvremeni svijet ima potrebu za Crkvom koju će moći doživjeti kao vlastitu kuću i zajednicu, a ne kao agenciju za sakramentalne usluge ili samo kao čuvaricu *prave doktrine*.

Zaključne misli

Moramo se upitati koliko je još redovnički život poziv na obraćenje? Vide li ljudi u redovnicima jedan drukčiji, alternativni način života, koji je kritika dominantnoj logici moći, posjedovanja i užitka? Vide li ljudi u redovnicima ikakvu promjenu života? Ako mi sami nismo sposobni pokazati plodove obraćenja, zašto bi se netko drugi trebao obratiti?

Naš Bog je raspeti Bog, Bog koji je upoznao patnju, smrt. To je Bog koji je ponizio sam sebe uzevši lik slugu.

Isus je jednom rekao: proroci ne stanuju u kraljevskim palačama (usp. Mt 11,8). Kakav je naš odnos prema kraljevskim palačama, prema centrima vlasti i moći. Mislim da smo danas u velikoj opasnosti da popustimo pod iskušenjem sklanjanja u hladovinu moćnika ovoga svijeta. Prečesto ovisimo o njima u našim poslovima, prihvaćajući pomalo i logiku moći, vlasti i bogatstva. Želimo biti uspješni, efikasni, da ljudi prepoznaju našu ulogu u društvu, što vrlo često ide na štetu našeg svjedočenja za Krista, koji je krotka i ponizna srca.

Koliko smo u stanju biti blizu ljudima koji na takvu pomoć ne mogu računati i koliko ih možemo razumjeti? Sklapamo savezništva s bogatima,

izvrćući tako evanđeoska *blaženstva*, da bismo siromasima naviještali da su blaženi jer je Bog s njima. Usto smo još i sretni mi »siromašni bogati redovnici« što možemo činiti dobro istinskim siromasima.

Moramo postati svjesni da će od kritike pape Franje upućene nadirućem neoliberalizmu i poziva Crkvi na veću osjetljivost za siromašne, biti malo koristi, osim možda što će povećati osobni prestiž nekih crkvenih ljudi koji Papine riječi uzimaju kao svoje, a da se, ustvari, sami ne žele potruditi da do stvarne promjene i dođe. Slične kritike i izjave ne donose mnogo ploda ukoliko ih kršćani ne podrže u svojoj svakodnevnoj praksi, naročito redovnici, koji po svojoj biti trebaju biti vidljiv znak Crkvi i svijetu.

Današnji svijet je snažno obilježen financijskom logikom. Hoće li kršćani smoci snage prekinuti s tom logikom i tako dovesti u pitanje moć *boga novca*, ili će podleći njegovoj privlačnosti i tako isprazniti evanđelje od svakog njegova smisla?

Taj »prekid« s logikom moći i posjedovanja tek je prvi korak, njega mora pratiti ono što nazivamo *novom evangelizacijom*, koja će se morati suočiti s jednom uhodanom i starom »gospodskom kulturom« u društvu i u Crkvi, koja je još uvijek nedovoljno osjetljiva na siromaštvo i nejednakost, i pretvarati je u kulturu solidarnosti i osjetljivosti za prava svakog čovjeka pod bilo kojim nebom.

Ukoliko je ta promjena kulture autentično poslanje cijele Crkve, mogli bismo zaključiti kako to na poseban način treba biti poslanje redovnika i redovnica u Crkvi, čiji zavjet siromaštva jest stalna kritika logici moći i posjedovanja.

Summary

MONASTICISM AND THE GOSPEL COUNSEL OF POVERTY

Marinko PEJIĆ

Franciscan Theology – Institution of Higher Education of
Franciscan Province Bosna Srebrena
Aleja Bosne Srebrene 111, BIH – 71 000 Sarajevo
marinko.pejic@gmail.com

From the earliest periods of Christianity, life in poverty, among other ascetic elements, has been considered an essential characteristic of radical following of Jesus, i.e. his way of life. In some churches, especially those in the Syrian area, this radical following of Jesus was envisaged for all Christians; this imitatio ascetica has become a condition of life of all true Christians. Every Christian was supposed to follow Jesus in poverty,

chastity, and itineration in the same way. Therefore, the ancient monks were fond of the idea that their way of life is simply a following of Jesus' way of life and the life of his first disciples.

*Poverty is not evaluated in the Church only in economic categories or through possession of material goods, but primarily as an issue of power. Wealth is actually a certain kind of power. Therefore, poverty represents giving away that power and living in solidarity with those that have been marginalised by the society. This form of poverty has been especially lived in the Church by Francis of Assisi. For St Francis, to be poor means to become »the last and subject to all, so that we might serve all as brothers«. Poverty and littleness (*paupertas* and *minoritas*) become one here and are nothing but the Gospel value of love and mutual service.*

For the Franciscan tradition, poverty represented a concrete option to live in simplicity and renunciation. It meant to opt for solidarity with the little ones, with the marginalised, which often also meant to take the last place in the Church and society. Living the Gospel from the position of weakness, insecurity, and littleness has concrete consequences for the spiritual life of Christians; primarily, it puts one in the position of being close to everyday situations of simple people, which made monks strongly connected with fates of entire nations, while at the same time it influenced the spiritual being of these nations. However, it also means to give up the position of power and an option to seek protection from the powerful and mighty of this world, because those we chose to live with could not count on such protection.

If contemporary monasticism, and Christianity in general, wants to live the Gospel authentically and stay faithful to its own roots, it has to continually go back to poverty, that needs to be real and visible. Monastic poverty will only be able to speak to the contemporary world if the people can see the poor face of the Church through monks; the Church that does not want to be triumphalist and powerful, but the Church of the poor and the Church for the poor.

Keywords: *Church, monasticism, littleness, renunciation of the logic of power and possession.*